

GOYA MENEKÜL . . .

Spanyolországban lángol a polgárháború... Irun, Badajoz, Toledo és Madrid a borzalom helyei. A spanyol földet legyilkoltak vére öntözi. Gránátok és bombák elől menekül a művészet is. Greco, Velasquez, Murillo és Goya mesterműveit, a madridi Prado pótolhatatlan művészi képeit biztos helyre mentik. Ügylátszik, hogy Goya keserű szatiráját utólag véres szatira igazolja: száz évvel halála után Goyának menekülnie kell az általa kimondhatatlanul gyűlölt háború borzalmai elől.

Egy évszázaddal ezelőtt 1828. április 16-án Franciaországban meghalt Francesco José Goya spanyol festő, aki a XIX-ik század elején Spanyolországot újra az európai művészetek élére állította. Négy évvel halála előtt egy lotharingiai jódos fürdőbe ment csontszuját gyógyítani. Útközben Bordeauxban meglátogatta barátait, de tovább nem is jutott. Egy lépcsőn leesett és ez halálát jelentette. Ott is temették el és hamvait csak 1900-ban hozták vissza Spanyolországba.

Goya, szegény parasztszülők fia, 1746. március 10-én született. Nem tudjuk, hogy a fiatal Goya, akinek apja után paraszti sorban kellett volna maradnia, hogyan került Saragossába, mázólo mesterseget tanulni. Innen előbb Madridba, azután Rómába került, ahol huzamosabb ideig élt. 30 éves korában került vissza Madridba. Akkoriban a barokk zseniális mestere, az olasz Tiepolo, a cseh Menks Rafaellel dolgozott együtt. A fiatal Goyának Menks szerezte meg az első nagyobb megrendelést. A királyi kastély fali drapériáit készítette el. És Goya hatalmas lendülettel tette le a vizsgát, megmutatva magasfokú művészi erejét. A drapériákra Goya nem az antik istenek hagyományos táncait és játékait rajzolta, hanem a spanyol nép életéből vette képei modelljeit, a spanyol ifjúságot, annak játékeit és táncait mutatta be. Vásznaik kofák, kereskedők, iparosok, mosónők és vízhozók vannak. Goya azt a világot ábrázolja, amit mindki lát és ismer. Gyorsan híressé válik és rengeteg megrendelést kap, de őt nemcsak az élet fényes oldalai vonzzák, a nyomort és a rettegést is rajzolja. Fogházak, kórházak, örültekháza, a keresztetek processzióinak vallási örülete és a karnevál ünnepek meztelensége ad művészetének tápot. 1798-ban égették el Spanyolországban az utolsó boszorkányokat és Goya ezt a Spanyolországot mutatja be.

Sikere meredek vonalban emelkedik. A Tudományos Akadémia tagja és később első igazgatójává lép elő. 40 éves korában a király festője lesz. Azt mondták róla, hogy a hatalom, a pénz és tudomány volt festészetének tárgya. De a király és a királyi család, az udvaroncok, államférfiak és nagyurak képein ottragyog megvásárolhatatlan éleslátásának szatirikus fénye.

Ebből az időből ered Goya legismertebb képe a „Meztelen Maya”. Mikor 1928-ban a spanyol emlékbélyegekre a „Meztelen Maya”-t nyomták, az álmalisták, különösen Amerikából, kézzel-lábbal tiltakoztak. Hova is gondolnak, meztelen nő postabélyegre! De Mister Simon az amerikai bélyegkirály mégis azt mondta, hogy

ezeknek a bélyegeknél százezreit adta el éppen Amerikában. Élete legjobb üzletét csinálta. Goya szatirájának csúcspontját grafikai műveiben érte el. Ezeknek a szatiráknak a témája és célja, mint Goya összes műveinek, leleplezni az állatot az emberben. „Véletlenei” nyolcvan lapján az értelem és az igazság nevében gúnyolja ki a butaságot, az előítéleteket. Nem kímélve se királyt, se koldust, se nemeset, se jobbágyot, se katonát, se parasztot. Egyik rajza két nemeset ábrázol, akik kezükben fülük zárjának kulcsát viszik, mert semmiről sem akarnak hallani. Az agyukat kioperáltatták, hogy ne kelljen gondolkodniuk, bámulnak maguk elé, hogy ne lássanak semmit. Egy másikon hatalmas női alak számárfülekkel, a szörnyeteg a spanyol népet táplálja. Goyának sok rajza látható ma a spanyol kormány oldalán harcoló pártok plakátjain, főlhívásain.

1807-ben Napóleon csapatai betörték a szövetséges Spanyolországba. Ez a betörés fölkelést váltott ki. A spanyolok elfogják Dupon francia tábornokot húszezer katonájával. Erre Napóleon 200.000 emberével Madridba hatol. 1813. Spanyolország véres guerilla harcok színhelye, míg végül is Wellington győzelmével a franciák kitakarodnak Spanyolországból. Goya második ciklusának témáját ez a háború adta. Nyolcvanöt rajzában rögzíti le „A háború borzalmait”, a nagy művészt jellemző meggyőzötudással. Egyingben (nadrág nélkül) lóg egy ember a fán, arcán gúnyos mosoly látszik, baloldalán még két akasztott van, de jobbra tőle gondatlanul ül egy huszár és az akasztott arcát nézve, szadista módon élvez.

Ezekből az évekből ered Goyának egy másik képe, amely még közvetlenebbül hat. A madridi polgároknak 1808 május 3.-án éjjel történt lelövését festi. Egy kis lámpa gyöngye fényében fetrengnek a francia zsandárok puskacsövei előtt az élő és holt áldozatok. A néző minden figyelme egy fehéringes alakra összpontosul, aki kitárt kezekkel várja a halált. Inge fehérje és az ég bús kéksége a földön álló lámpa gyöngye fényében, mintha a süket éjszakába kiáltanának. Akkor Napóleon zsandárjai voltak a gyilkosok, és nemrég Badajozban az idegenlégió martalócai lötték le az elfogott milicionáriusokat. A nagy művész ezen képének is menekülnie kellett a madridi Prádóból.

Goya már süket öregember volt, amikor a „Háború borzalmait”-t rajzolta. 1811-ben meghalt a felesége is. Húsz gyerekéből egy fia maradt csak életben.

Azóta egy évszázad múlt el. De Goya művészete még ma is él. Különösen napjainkban, amikor a „Háború borzalmait” jelenetei újra véres valósággá válnak, amely elől a holt, de halhatatlan Goyának menekülnie kell Madridból.

Edgar Hanewald

Csernisevszki, a régi orosz költő mondja — „a művészetnek az a tartalma, ami az élet általános jelentőségét teszi.”